

Особливі нарікання у радянського керівництва викликали прагнення Чехословаччини проводити самостійну зовнішню політику, розширювати зв'язки з Заходом, перетворити ЧССР у «відкрите суспільство». Для СРСР головним було питання визнання непорушності повоєнних кордонів.

8 травня в Москві пройшла закрита зустріч лідерів СРСР, ПНР, НДР, НРБ і ВНР, під час якої прозвучали думки про можливе силове вирішення проблеми. Мова йшла про те, щоб не допустити відходу Чехословаччини від ОВС, як це сталося з Албанією і практично спостерігалось у випадку з Румунією. Відкрито прозвучали пропозиції про військове вторгнення на зустрічі у Варшаві 14-15 травня 1968 року. Пропозиції про введення військ були схвалені 16-17 серпня в Москві на засіданні вищого радянського керівництва. Московський протокол та інші угоди визначили рамки «нормалізації» обстановки в Чехословаччині. Таким чином, Чехословаччина в 1968 році не володіла необхідними умовами для проведення самостійної внутрішньої політики, вибору зовнішньополітичних партнерів.

Однією з головних вимог демократичної «оксамитової революції», яка перемогла у листопаді 1989 року, було обговорення інтервенції і повне виведення з країни радянських військ. В умовах розколу світу на два протидіючі табори звернення Чехословаччини за підтримкою до табору, конфронтуючому соціалістичному, неминує б призвело до конфронтації між двома наддержавами.

Постає питання: чи могли в таких умовах керівники Чехословаччини розраховувати на більш активну підтримку США? Тут слід враховувати дві обставини. По-перше, А. Дубчек і його прихильники не хотіли йти на розрив з Варшавським договором, орієнтуючись на можливий протекторат з боку Югославії та Румунії. США, у свою чергу, також вели себе досить стримано, не бажаючи загострювати відносини з СРСР через Чехословаччину. Введення радянських військ до Чехословаччини було використано США і в політичних, і в пропагандистських цілях (у першу чергу, для зміцнення НАТО), але похолодання в радянсько-американських відносинах, викликане чехословацькою кризою, було тимчасовим.

Зауважимо, що не такою вже несподіванкою для масової свідомості чеського суспільства стало припинення існування чехословацької федерації в 1993 році і створення суверенної Чеської держави.

Період кінця 1989 – серпень 1991 рр. характеризувався як час якісно нових умов для розвитку радянсько-чеських відносин. Обидві сторони виступали за усунення перешкод, що були у двосторонньому співробітництві.

Період, що настав після розпаду СРСР, характеризується якісною зміною українсько-чеських відносин, пов'язаних, насамперед, з внутрішньополітичною та соціально-економічною ситуацією в Чехії і в Україні. За цей період в Чехії остаточно позбулись ілюзій, що виникли на хвилі «революційного повалення», щодо можливих темпів трансформації та соціальної ціни реформ – перехід до еволюційної моделі перетворень і тактики прагматичного реалізму. Урядова програма перетворень на період 1993-1996 років робила ставку на більш повне врахування національної специфіки та інтересів, відмову від використання переважно монетаристських методів стабілізації, від голого техніцизму у вирішенні соціально-економічних проблем. А головне, Чехія зіткнулася з проблемою пошуку власної ідентичності в якісно новій системі міжнародних відносин.

1 січня 1993 Чехія була проголошена самостійною і незалежною державою. Минулі роки підтвердили налаштованість суспільства на розвиток держави за обраним у 1989 році демократичним шляхом. Внутрішньополітична обстановка, залишаючись стабільною, дозволила Чехії завершити первісний етап реформ у політичній та економічній сферах, уникаючи прояву негативних ефектів переходу країни на ринкові умови. Стійким залишався курс національної валюти. На невисокому рівні утримувалися інфляція і безробіття.

Подібна стабільність викликає великий науковий і практичний інтерес, прагнення проаналізувати наскільки ця стабільність обумовлена високим вихідним економічним рівнем країни і наскільки її забезпечувала цілеспрямованість реформаторів. Виникає питання, чи стійка ця стабільність і які перспективи Чехії в найближчому і віддаленому майбутньому? Це надзвичайно важливі питання, оскільки головна мета чеських реформаторів, проголошена в листопаді 1989 року, – входження країни в загальноєвропейські та євроатлантичні структури, які, як відомо, висувають дуже високі вимоги до кандидатів на вступ в НАТО і до Європейського Союзу.

Зусилля Чехії щодо інтеграції в європейські структури до теперішнього часу принесли вагомий результат. Після того, як у 1999 році країна була прийнята в НАТО, її назвали одним з перших кандидатів на вступ до ЄС. Повноправним членом ЄС Чехія стала 1 травня 2004 року.

20 липня 2011 року уряд Чеської Республіки прийняв документ, який гранично чітко визначає основні пріоритети та стратегічні цілі чеської зовнішньої політики. Це перша спроба за останні вісім років визначити нові концептуальні рамки зовнішньої політики Праги, і це означає, що ЧР готова до розробки не тільки довгострокових, але і середньострокових стратегічних програм як відповіді на виклики поточного моменту [4, с. 10].

Сьогодні Чехія веде свою зовнішню політику таким чином, котрий приділяє першорядне значення успішному процесу та експлуатаційній інтеграції з Європейським союзом, активній роботі в межах НАТО, боротьбі проти тероризму та розвитку відносин з сусідніми країнами та іншими державами і міжнародними організаціями. Вона розвиває свою зовнішню політику на багатьох рівнях, укладає угоди і контракти, які відповідають правам людини, демократії та міжнародному співробітництву.

Таким чином, чехословацький експеримент щодо демократизації соціалізму в 1968 році виявився неспроможним у силу ролі і місця Чехословаччини у сформованій системі міжнародних відносин. У Чехословаччині в той період не було також відповідних зовнішньополітичних умов для здійснення переходу до ринкової економіки.

Події 1989 року в Чехословаччині стали можливими в принципі і набули характеру антикомуністичного перевороту, насамперед, завдяки невтручанню СРСР. «Оксамитова революція» грудня 1989 року в Чехословаччині носила мирний характер, на відміну від аналогічних подій у Румунії. В іншому, «оксамитова революція» в Чехословаччині була досить типовою і супроводжувалася відстороненням від влади КПЧ, антикомуністичним та антирадянським характером гасел, приходом до влади дисидентів, проголошенням демократичних цінностей, ринковим реформуванням.

Для Чехії ключове значення має підвищення політичної ваги об'єднаної Європи та її можливості впливати на світову політику. Тому Прага вважає за доцільне відмовитися від зайвого політичного індивідуалізму і зосередитися на багатосторонній дипломатії для зміцнення своїх позицій у регіоні. Як наслідок, ЧР прагне відігравати активнішу роль в загальноєвропейському ансамблі і включитися в політику Європейського Союзу на Західних Балканах, у Східній Європі, а також на Південному Кавказі та Близькому Сході.

Джерела та література

1. Мусатов В. Л. Предвестники бури. Политические кризисы в Восточной Европе. / В. Л. Мусатов М., 1996, с. 115
2. Karen Dawisha The Kremlin and Prague Spring. p. 16.
3. Див. Млынарж З. Мороз ударил из Кремля. М., 1992, с. 18
4. Osirodek Studiow Wschodnich "Kompromis w sprawie strategii czeskiej polityki zagranicznej" 27.07.2011

УДК 314.1

А. Вавринюк

DEMOGRAFIA WYBRANYCH PAŃSTW ŚWIATA JAKO INTERDYSCYPLINARNY OBSZAR BADAŃ

Jedną z najważniejszych w życiu człowieka decyzji jest małżeństwo i rodzicielstwo. Z demograficznego punktu widzenia są to dwa podstawowe elementy wchodzące w skład tej nauki. Ludność współczesnego świata charakteryzuje się dużą amplitudą urodzeń i przyrostów naturalnych. Są też kraje, gdzie odnotowywany jest ujemny przyrost naturalny. Szczególnie niekorzystnie wypadają na tle innych państw prawie wszystkie kraje Europy, w tym Polska i Ukraina.

Kluczowe słowa: społeczeństwo, demografia, przyrost naturalny, dieta, państwa.

Одним з найважливіших рішень в житті людини є одруження й батьківство. З демографічної точки зору – це два базові елементи, котрі входять в склад цієї науки. Населення сучасного світу характеризується високою амплітудою народжуваності

та природнім приростом населення. Є також країни, в котрих зареєстровано негативний приріст населення. Особливо несприятливо на фоні інших країн виділяються практично всі країни Європи, в їх числі Польща та Україна.

Ключові слова: суснільність, демографія, природний приріст населення, народжуваність, країни.

Marriage and parenthood are ones of the most important decisions in humans' lives. From a demographic point of view, there are two basic elements included in the study. The population of the modern world is characterized by large amplitude of natural birth and population growth. Some countries have negative population growth. All European countries, including Poland and Ukraine underachieve particularly.

Keywords: society, demography, population growth, state fertility.

Badając zmiany zachodzące w poszczególnych społeczeństwach można zauważyć, że poszczególne środowiska narodowościowe w sposób diametralnie różny podchodzą do przywiązania czy przyznawania się do własnego narodu, grupy społecznej danej miejscowości czy regionu. Takie stanowiska łączone są często z procesami demograficznymi, w tym przede wszystkim z prokreacją.

Pisze na ten temat ojciec [zakonnik] Jerzy Szyran wskazując nawet na obowiązujące modele postaw seksualnych młodzieży polskiej w okresie transformacji. Jego zdaniem „z doświadczenia pokoleń wynika, że młodzi są zawsze zwierciadlanym odbiciem czasów, w którym przyszło im wzrastać, formowani przez rodziców, wychowawców i przede wszystkim mających wpływ na kształt świata¹.

Nie jest to stanowisko odosobnione. Piszą również na ten temat Władysław Piwowarski i Witold Zdaniewicz, odwołując się do badań socjologicznych, przedstawiających stosunek młodzieży do miłości, macierzyństwa i życia płciowego².

Wiele opracowań naukowych podaje, że młodzi małżonkowie w pierwszej kolejności myślą o karierze zawodowej, a następnie, jeśli w ogóle, o chęci posiadania potomstwa. Podaje się także, że zjawiskiem przyjętym jako wzór do naśladowania, jest zabezpieczenie socjalne dla rodziny, w tym przede wszystkim posiadanie własnego mieszkania. Zachowanie społeczeństwa polskiego w tym zakresie nie odbiega od standardów europejskich. Mieszkania kupowane są prawie zawsze za kredyt zaciągnięty na kilkadziesiąt lat w bankach pod zastaw hipoteczny. Może on jednak w przyszłości być na tyle trudny do spłacenia, że rodzina traci wymarzone lokum, co w konsekwencji może doprowadzić do bezdomności.

Sprawa jest na tyle poważna, że wielokrotnie była przedmiotem obrad Parlamentu Polskiego. Przykładowo 13 lipca 2013 r. Anna Bieńkowska, Poseł na sejm Rzeczypospolitej Polskiej (RP) w skierowanej do ministra finansów interpelacji nr 19408 napisała: „Na przestrzeni ostatnich lat mamy w Polsce do czynienia z niebezpiecznym procesem rosnącego zadłużenia dużych grup ludzi za pośrednictwem kredytów konsumpcyjnych. Według danych z 2012 r. aż 58% rodzin ma długi, z czego co czwarta ma problemy ze spłatą swoich zobowiązań”³.

Należy też dodać, że tylko w latach 2011 i 2012, w województwie lubelskim udzielonych zostało aż 972.371 kredytów konsumpcyjnych (w województwie lubelskim mieszkało na koniec 2012 r. 2512,2 tys. osób⁴). Statystycznie więc 448 osób na 1000 mieszkańców Lubelszczyzny żyje na przysłowiowy kredyt. W Polsce średnia ilość kredytów udzielonych na 1000 mieszkańców wynosiła w tym czasie 440, a największy odsetek kredytobiorców pochodził z Jaworza 793; Mysłowice – 758; Rudy Śląskiej – 740, wszystkie miejscowości województwa śląskiego oraz Białej Podlaskiej – 665 i powiatu hrubieszowskiego – 647 kredytów na 1000 osób⁵.

W dzisiejszych zachowaniach społeczeństwa polskiego można zauważyć cechy podobieństwa do Japończyków: kilku a nawet kilkunastogodzinny dzień pracy, dziecko, ewentualne jego zajęcia, w tym pomoc w coraz trudniejszych programach nauczania na różnych szczeblach oświaty oraz zajęcia pozalekcyjne potomka powodują, że nawet osoby mieszkające w jednym bloku nie znają się. Trudno w takiej sytuacji mówić o jakichkolwiek więzach społecznych, poza wspólnym adresem.

O swego rodzaju grupach można jedynie rozważać mówiąc o rówieśnikach szkolnych, czy grupach studentów uczących się w ramach konkretnych uczelni, po ukończeniu których, oprócz wspomnieć, w zasadzie nic nie pozostaje, może z jednym wyjątkiem – kontaktów przy pomocy współczesnych środków komunikowania się. Mam tu na myśli fora społecznościowe, telefonię komórkową, Skype, Gadu-Gadu, Facebook, Interklasa itp. Rozluźnione więzi społeczne mają swoje odbicie również w braku aktywności społecznej, czy odpowiedzialności za region czy nawet państwo, przykładem czego może być mały udział w głosowaniach do różnych gremiów, w tym do samorządów lokalnych (I tura – 47,32%, II tura – 35,31%)⁶ a także do Sejmu (48,92%)⁷ czy Senatu RP (48,92%)⁸. Oznacza to, że władze lokalne statystycznie wybierał co trzeci obywatel, a głosowaniu do polskiego parlamentu wziął udział co drugi mieszkaniec.

Być może ma rację przywoływany już Jerzy Szyran pisząc: „Wolność w Polsce ukazała jej obywatelom wspaniałe perspektywy rozwoju gospodarczego i ekonomicznego oraz uświadomiła gorzką prawdę o braku odpowiedzialności za to dobro. Polacy bowiem, stojąc między różnymi opcjami, nie potrafili wybrać tej właściwej, lecz pogrążają się w kolejnej niewoli tego, co wraz z wolnością ich przyszło”⁹.

Tych, którzy chcą współtworzyć swoją ojczyznę, poprzez aktywny udział w szeroko pojętym działaniu na jej rzecz, często spotyka rozczarowanie decyzjami władzy, od której młodzi oczekują czegoś więcej niż życie bez większych perspektyw. Minusem jest dla nich wysokie bezrobocie, niskie pobory i brak wspomnianych już mieszkań.

Taki stan rzeczy ma swoje odbicie w przyszłym życiu rodzinnym. Rodzina przecież pomimo niewielkiej w porównaniu z innymi struktury, stanowi niezwykle skomplikowany przedmiot badań. Jak pisze Zbigniew Tyszcza „W jej ramach napotyka się konglomerat zjawisk społeczno-socjologicznych, kulturowych, psychologicznych, psychospołecznych, pedagogicznych, biologiczno-zdrowotnych i biseksualnych. Z jej funkcjonowaniem wiąże się też wiele istotnych problemów aksjologiczno-moralnych, obyczajowych i prawnych”¹⁰.

Pozostaje też sprawa najważniejsza – podejmowanie własnych decyzji o przyszłym życiu, w tym założeniu rodziny i posiadaniu potomstwa. Niebagatelne znaczenie dla pozytywnej postawy młodzieży dotyczącej także biologicznego bytu państwa mają decyzje polityczne rządzących, które powinny stwarzać przyszłej rodzinie jasne perspektywy na przyszłość.

Władze RP dostrzegając wyludnianie się państwa, w tym między innymi poprzez niski przyrost naturalny podjęło szereg decyzji na korzyść młodych małżeństw. Są to między innymi: roczne urlopy wychowawcze, bezpłatne urlopy wychowawcze z prawem powrotu do pracy, tzw. becikowe – jednorazowa zapomoga w wysokości 1000 zł., dodatki rodzinne, realizację programu mieszkaniowego pod nazwą „Rodzina na swoim”, który polega między innymi na tym, że państwo przez osiem lat spłaca 50 % odsetek od zaciągniętego kredytu na zakup mieszkania.

Z dużą dozą ostrożności można stwierdzić, że podejmowane inicjatywy przynoszą pierwsze rezultaty. Przykładowo w roku 2000 średnioroczne tempo ubytku ludności wynosiło – 0,02%. W roku 2005 – również odnotowaliśmy ubytek w przyroście naturalnym, który wyniósł – 0,04%. W roku 2011 zapisano średnioroczne tempo przyrostu ludności w wysokości 0,02%, a w rok później również wzrost, lecz nieco o niższym wskaźniku 0,01%. W tym ostatnim przypadku oznacza to tyle, że na 1000 osób przybyła w RP tylko 1 osoba.

¹ J. Szyran, *Modele postaw seksualnych w polskich pismach młodzieżowych w okresie transformacji. Próba oceny*, Niepokalanów 2007, s. 49.

² *Religijność polska w świetle badań socjologicznych (materiały z konferencji naukowej)*, red. W. Piwowarski, W. Zdaniewicz, „Studium socjologiczno-religijne”, Warszawa 1990, nr 11.

³ Interpelacja nr 19408 do ministra finansów w sprawie zasad udzielania kredytów przez instytucje parabankowe, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=4556FC29>, data odczytu [5 VIII 2014].

⁴ *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2013 r. Informacje i opracowania statystyczne*, Warszawa 2013, s. 17.

⁵ *Raport Biura Informacji Kredytowej*, Warszawa 2013, s. 38.

⁶ *Co nam powiedziały wybory samorządowe w 201 roku, w 20 lat od wprowadzenia reformy samorządowej? Sukces? Porażka? Normalność? Raport z badań*, Kraków 2011, s. 12.

⁷ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 11 października 2011 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 9 października 2011 r. http://pkw.gov.pl/g2/2011_10/0a409df0d614d3d42f854615f3ab6286.pdf, data odczytu [5 VIII 2014].

⁸ Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 11 października 2011 r. o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 9 października 2011 r., http://pkw.gov.pl/g2/2011_10/133a1e304e971fc0c9184acbb8fc9821.pdf, data odczytu [5 VIII 2014].

⁹ J. Szyran, *Modele postaw seksualnych w polskich pismach młodzieżowych w okresie transformacji. Próba oceny*, Niepokalanów 2007, s. 52.

¹⁰ Z. Tyszcza, *Socjologia rodziny a pedagogika rodziny. Przedmiot badań – możliwości współdziałania badawczego*, „Rocznik Socjologii Rodziny”, t. X, Poznań 1998, s. 78.

Niestety w 2013 r. powtornie zanotowano przyrost naturalny ujemny w wysokoŃci – 0,01 %, co w liczbach bezwzglydnych oznaczalo, ze w tym okresie, w Polsce mieszkało 38495,8 tys. osóó¹¹.

W liczbach bezwzglydnych w 2000 r. ludnoŃc Polski wynosila 38254,0 tys. osóó; w 2005 – 38157,1 tys., w 2011 – 38538,4 tys. a w 2012 r. – 38542,4 tys. mieszkaóów¹².

Niski poziom liczby urodzeń w Polsce utrzymujacy sie w latach 1989-2012 spowodowal, ze zmniejszyla sie takze grupa wiekowa dzieci w wieku od 0 do 14 lat. Spadek ten jest szczegolnie widoczny przy porownaniu lat 1989, kiedy to ta czesc spoleczenstwa polskiego stanowila 25 % ogolu mieszkaóów, przy 15 % w 2012 r. Zwiyksza sie natomiast liczba osóó w tzw. wieku poprodukcyjnym. W roku 2012 osoby powyzej 65 roku zycia to 14 % ogolu spoleczenstwa¹³.

Tabela 1.

Przyrost naturalny w wybranych jednostkach Ńwiata (dane z 2014 r.)

L.P.	Nazwa Państwa	Kontynent	Przyrost naturalny w %	L.P.	Nazwa państwa	Kontynent	Przyrost naturalny w %
1.	Liban	Azja	9,37	135	Hiszpania	Europa	0,81
2.	Zimbabwe	Afryka	4,36	...137	Brazylia	Ameryka Pd	0,8
3.	Sudan Południowy	Afryka	4,12	...140	Szwecja	Europa	0,79
4.	Jordania	Azja	3,86	141	Szwajcaria	Europa	0,78
5.	Katar	Azja	3,58	...143	USA	Ameryka Pn	0,77
6.	Malawi	Afryka	3,33	144	Kanada	Ameryka Pn	0,76
7.	Niger	Afryka	3,28	...152	Wielka Brytania	Europa	0,54
8.	Burundi	Afryka	3,28	...158	Francja	Europa	0,45
9.	Uganda	Afryka	3,24	159	Chiny	Azja	0,44
10.	Libia	Afryka	3,08	...161	Holandia	Europa	0,42
...64	Egipt	Afryka	1,84	...171	Wlochy	Europa	0,30
...82	Cypr	Azja	1,48	...178	Dania	Europa	0,22
...84	Izrael	Azja	1,46	...200	Rosja	Europa	-0,03
...95	Indie	Azja	1,25	...203	Polska	Europa	-0,11
...108	Turcja	Azja	1,12	...212	Niemcy	Europa	-0,18
...109	Luksemburg	Europa	1,12	...226	Ukraina	Europa	-0,65
...112	Australia	Australia	1,09	...228	Estonia	Europa	0,68
...127	San Marino	Europa	0,87	229	Bulgaria	Europa	-0,83
...134	Lichtenstein	Europa	0,82	...233	Syria	Azja	-9,73

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2002rank.html>, data odczytu [5 VIII 2014].

Centralna Agencja Wywiadowa Stanów Zjednoczonych Ameryki opublikowala dane dotyczace przyrostu naturalnego 233 państw, parapaństw i innych terytoriów nieuznawanych jako podmiot prawa międzynarodowego. Z przedstawionych danych wynika, ze największe przyrosty naturalne wystepują w państwach na kontynencie afrykańskim, a najmniejsze na tzw. starych kontynentach tj. Europie i Ameryce Północnej. Należy odnotowac tragiczną wręcz sytuację demograficzną Ukrainy, która w sporządzonym wykazie na 233 jednostki zajmuje 226 pozycję i jednocześnie ostatnią w Europie. Należy jednak podkreślić, ze niska pozycja Ukrainy i np. Syrii wynika między innymi z faktu, ze w 2014 r. na terenie obu państw toczyły się działania wojenne i znaczna część młodzieży wyemigrowala za granicę, zmniejszając tym samym możliwość poprawy wyżej wymienionego wskaźnika.

Oddzielnym problemem jest sprawa dzietności (liczby urodzeń dzieci przypadajacy na statystyczną kobietę w danym państwie). Badania demograficzno-socjologiczne pokazują, ze w Polsce, na początku lat osiemdziesiątych wskaźnik ten wynosil 2,07 dzieci na statystyczną kobietę w wieku od 15 do 49 lat, co w minimalnym stopniu gwarantowalo zastepowalnosc pokoleń. Jednocześnie ukazano, iż od 1997 r. wskaźnik ten gwałtownie się obniza, jego wartość nie przekracza 1,5 dziecka na kobietę w w/w przedziale wiekowym¹⁴. Katarzyna Kocot-Górecka określa taka sytuację jako „pułapkę niskiej dzietności”¹⁵.

Tabela 2

Dzietność w wybranych krajach Europy według danych CIA z 2014 r.

L.P.	Państwo	Wskaźnik dzietności	Miejsce w rankingu światowym	L.P.	Państwo	Wskaźnik dzietności	Miejsce w rankingu światowym
1.	Francja	2,08	112	19.	Estonia	1,46	196
2.	Irlandia	2,00	125	20.	Chorwacja	1,45	199
3.	Wielka Brytania	1,90	140	21.	Bulgaria	1,44	200
4.	Dania	1,73	168	22.	Czechy	1,43	201
5.	Finlandia	1,73	169	23.	Austria	1,43	202
6.	Lichtenstein	1,69	173	24.	Serbia	1,42	204
7.	Belgia	1,65	176	25.	Wlochy	1,42	205
8.	Rosja	1,61	179	26.	Węgry	1,42	206
9.	Macedonia	1,59	180	27.	Grecja	1,41	207
10.	Mołdawia	1,56	183	28.	Andora	1,38	210
11.	Malta	1,54	187	29.	Łotwa	1,35	211
12.	Szwajcaria	1,54	188	30.	Polska	1,33	212
13.	Portugalia	1,52	189	31.	Słowenia	1,33	213
14.	Monako	1,52	190	32.	Rumunia	1,30	214
15.	Albania	1,50	191	33.	Ukraina	1,30	215
16.	San Marino	1,49	193	34.	Litwa	1,29	217
17.	Hiszpania	1,48	194	35.	Bośnia i Hercegowina	1,26	218
18.	Białoruś	1,47	195				

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html>, data odczytu [5 VIII 2014].

Według przedstawionych danych w najlepszej sytuacji demograficznej jest Francja. Nie jest to jednak „zasługa” tzw. Francuzek kontynentalnych, lecz kobiet, obywateli Republiki, spoza kontynentu, których statystyczna dzietność wynosi nawet ponad 8 dzieci. Pozostale kraje Europy są w bardzo trudnej sytuacji, grozacyej w niezbyt odległej przyszłości utratę narodowego bytu biologicznego. Może się więc zdarzyć, ze bez wojen, niektóre terytoria będą wówczas jako wolna przestrzeń i zostaną zagospodarowane przez narody, którym ze wzgledu na eksplozję demograficzną brakowac będzie przestrzeni życiowej.

¹¹ Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 r. Materiały na konferencji prasowej w dniu 30 stycznia 2015 r. Warszawa 2014, s. 3.

¹² Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2012 r. Materiały na konferencji prasowej w dniu 29 stycznia 2013 r. Warszawa 2013, s. 3.

¹³ Niska dzietność w Polsce w kontekście percepcji Polaków. Raport tematyczny, red. I. E. Kotowska, Warszawa 2014, s. 18.

¹⁴ Ibidem, s. 12.

¹⁵ Ibidem.

Cytowany raport CIA podaje dane dotyczace tym razem 224 podmiotow miedzynarodowych. W sporzadzonym wykazie znajduje sie 126 państw, parapaństw i innych terytoriow nie bedacych podmiotami prawa miedzynarodowego, w ktorych dzietnosć miesci sie w przedziale od 2,00 do 6,89 statystycznych dzieci na statystyczną kobietę w wieku od 15 do 49 lat.

Tabela 3

Państwa z największą dzietnością (dane za 2014 r.)

L.P.	Państwo	Wskaźnik dzietności	L.P.	Państwo	Wskaźnik dzietności
1.	Niger	6,89	16.	Benin	5,04
2.	Mali	6,16	17.	Tanzania	4,95
3.	Burundi	6,14	18.	Gwinea	4,93
4.	Somalia	6,08	19.	Sierra Leone	4,83
5.	Uganda	5,97	20.	Kamerun	4,82
6.	Burkina Faso	5,93	21.	Liberia	4,81
7.	Zambia	5,76	22.	Kongo (Republika Demokratyczna)	4,80
8.	Malawi	5,66	23.	Republika Kongo	4,73
9.	Afganistan	5,43	24.	Czad	4,68
10.	Angola	5,43	25.	Wyspy św. Tomasza	4,67
11.	Sudan Południowy	5,43	26.	Gwinea Równikowa	4,66
12.	Mozambik	5,27	27.	Rwanda	4,62
13.	Nigeria	5,25	28.	Togo	4,53
14.	Etiopia	5,23	29.	Senegal	4,52
15.	Timor Wschodni	5,11	30.	Gabon	4,49

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html>, data odczytu [5 VIII 2014].

Poza tabela pozostało 9 państw, w ktorych statystyczna dzietnosć przekracza 4,00 dzieci na kobietę w wieku prokreacyjnym. Są to: Republika Środkowoafrykańska – 4,46; Gwinea Bissau – 4,30; Madagaskar – 4,28; Strefa Gazy – 4,24; Erytrea – 4,14; Jemen – 4,09; Ghana – 4,09; Sahara Zachodnia – 4,07 i Mauretania – 4,07. Pewnym zaskoczeniem jest bardzo odległe miejsce Chin (188 pozycja), w ktorych średnia dzietnosć wynosi tylko 1,55. Natomiast Indie z 81 pozycją mają średnią dzietnosć 2,51, co można uznać za wielkość gwarantującą biologiczne przetrwanie narodu hinduskiego¹⁶.

Dokonując oceny prezentowanych danych można dojść do wniosku, że państwa europejskie starzeją się i ich sytuacja demograficzna nie jest najlepsza. Podobnie jest w krajach Ameryki Północnej. Najbardziej korzystne zjawiska z punktu widzenia demografii zaobserwować można na kontynencie afrykańskim.

Czy w związku z powyższym należy spodziewać się dużej migracji mieszkańców Afryki do Europy? Taki scenariusz jest już realizowany, a jego nasilenie nastąpi najprawdopodobniej za kilkanaście – kilkadziesiąt lat.

Źródła i literatura

1. Szyran J., Modele postaw seksualnych w polskich pismach młodzieżowych w okresie transformacji. Próba oceny, Niepokalanów 2007, s. 49.
2. Religijność polska w świetle badań socjologicznych (materiały z konferencji naukowej), red. Piwowarski W., Zdaniewicz W., „Studium socjologiczno-religijne”, Warszawa 1990, nr 11.
3. Interpelacja nr 19408 do ministra finansów w sprawie zasad udzielania kredytów przez instytucje parabankowe, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/Interpelacja?resc.xsp?key=4556FC29>, data odczytu [5 VIII 2014].
4. Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2013 r. Informacje i opracowania statystyczne, Warszawa 2013, s. 17.
5. Raport Biura Informacji Kredytowej, Warszawa 2013, s. 38.
6. Co nam powiedziały wybory samorządowe w 201 roku, w 20 lat od wprowadzenia reformy samorządowej? Sukces? Porażka? Normalność? Raport z badań, Kraków 2011, s. 12.
7. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 11 października 2011 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 9 października 2011 r. http://pkw.gov.pl/g2/2011_10/0a409df0d614d3d42f854615f3ab6286.pdf, data odczytu [5 VIII 2014].
8. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 11 października 2011 r. o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 9 października 2011 r., http://pkw.gov.pl/g2/2011_10/133a1e304e971fe0c9184acbb8fc9821.pdf, data odczytu [5 VIII 2014].
9. Szyran J., Modele postaw seksualnych w polskich pismach młodzieżowych w okresie transformacji. Próba oceny, Niepokalanów 2007, s. 52.
10. Tyska Z., Socjologia rodziny a pedagogika rodziny. Przedmiot badań – możliwości współdziałania badawczego, „Rocznik Socjologii Rodziny”, t. X, Poznań 1998, s. 78.
11. Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 r. Materiały na konferencje prasową w dniu 30 stycznia 2015 r. Warszawa 2014, s. 3.
12. Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2012 r. Materiały na konferencje prasową w dniu 29 stycznia 2013 r. Warszawa 2013, s. 3.
13. Niska dzietnosć w Polsce w kontekście percepcji Polaków. Raport tematyczny, red. I. E. Kotowska, Warszawa 2014, s. 18.
14. Centralna Agencja Wywiadowcza (CIA), Współczynnik dzietności, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html>, data odczytu [5 VIII 2014].

¹⁶ Centralna Agencja Wywiadowcza (CIA), *Współczynnik dzietności*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html>, data odczytu [5 VIII 2014].